

*Српско
социолошко
друштво*

ССД

ДРУШТВЕНИ РАЗВОЈ И ДЕМОГРАФСКЕ ПРОМЕНЕ SOCIAL DEVELOPMENT AND DEMOGRAPHIC CHANGES

КЊИГА АПСТРАКАТА | BOOK OF ABSTRACTS

15.05.2021.

Нови Сад - Република Србија | Novi Sad – Republic of Serbia

Међународни научни скуп
International Scientific Conference

ДРУШТВЕНИ РАЗВОЈ И ДЕМОГРАФСКЕ ПРОМЕНЕ SOCIAL DEVELOPMENT AND DEMOGRAPHIC CHANGES

КЊИГА АПСТРАКАТА | BOOK OF ABSTRACTS

15.05.2021.

Нови Сад – Република Србија | Novi Sad – Republic of Serbia

Српско социолошко друштво – Одсек за социологију, Филозофски факултет у Новом Саду
Serbian Sociological Society – Department for Sociology, Faculty of Philosophy, Novi Sad

Међународни научни скуп | International Scientific Conference
ДРУШТВЕНИ РАЗВОЈ И ДЕМОГРАФСКЕ ПРОМЕНЕ
SOCIAL DEVELOPMENT AND DEMOGRAPHIC CHANGES
Књига апстраката – електронско издање | E-book of abstracts

ИСБН | ISBN 978-86-6065-643-0

Главни и одговорни уредници | Editors-in-Chief:

проф. др Слободан Миладиновић, председник Српског социолошког друштва и проф. др Ивана
Живанчевић Секеруш, декан Филозофског факултета

Slobodan Miladinović, PhD, president of the Serbian Sociological Society and Ivana Živančević Sekeruš, PhD,
Dean of the Faculty of Philosophy

Уредници издања | Editors:

проф. др Јована Чикић и проф. др Снежана Стојшин

Jovana Čikić, PhD and Snežana Stojšin, PhD

ПРОГРАМСКИ ОДБОР | PROGRAM COMMITTEE

проф. др Слободан Миладиновић, Факултет организационих наука, Универзитет у Београду, Србија | Slobodan Miladinović, PhD, full professor, Faculty of Organisational Sciences, University in Belgrade, Serbia

проф. др Јасмина Петровић, Филозофски факултет, Универзитет у Нишу, Србија | Jasmina Petrović, PhD, full professor, Faculty of Philosophy, University of Niš, Serbia

проф. др Урош Шуваковић, Учитељски факултет, Универзитет у Београду, Србија | Uroš Šuvaković, PhD, full professor, Teacher Education Faculty, University of Belgrade, Serbia

проф. др Мирјана Бобић, Филозофски факултет, Универзитет у Београду, Србија | Mirjana Bobić, PhD, full professor, Faculty of Philosophy, University of Belgrade, Serbia

проф. др Душан Мојић, Филозофски факултет, Универзитет у Београду, Србија | Dušan Mojić, PhD, full professor, Faculty of Philosophy, University of Belgrade, Serbia

проф. др Снежана Стојшин, Филозофски факултет, Универзитет у Новом Саду, Србија | Snežana Stojšin, PhD, associate professor, Faculty of Philosophy, University of Novi Sad, Serbia

проф. др Марица Шљукић, Филозофски факултет, Универзитет у Новом Саду, Србија | Marica Šljukić, PhD, associate professor, Faculty of Philosophy, University of Novi Sad, Serbia

проф. др Јована Чикић, Филозофски факултет, Универзитет у Новом Саду, Србија | Jovana Čikić, PhD, associate professor, Faculty of Philosophy, University of Novi Sad, Serbia

проф. др Душан Ристић, Филозофски факултет, Универзитет у Новом Саду, Србија | Dušan Ristić, PhD, associate professor, Faculty of Philosophy, University of Novi Sad, Serbia

проф. др Лела Милошевић Радуловић, Филозофски факултет, Универзитет у Нишу, Србија | Lela Milošević Radulović, PhD, associate professor, Faculty of Philosophy, University of Niš, Serbia

др Весна Лукић, виши научни сарадник, Институт друштвених наука, Универзитет у Београду, Србија | Vesna Lukić, PhD, Senior Research Associate, Institute of Social Sciences, University of Belgrade, Serbia

др Миша Стојадиновић, виши научни сарадник, Институт за политичке студије, Универзитет у Београду, Србија | Miša Stojadinović, PhD, Senior Research Associate, Institute for Political Studies, University of Belgrade, Serbia

др Живојин Ђурић, научни саветник, Институт за политичке студије, Универзитет у Београду, Србија | Živojin Đurić, PhD, Principal Research Fellow, Institute for Political Studies, University of Belgrade, Serbia

проф. др Мајда Чернич Истенич, Biotehnička fakulteta, Univerza v Ljubljani, Slovenija | Majda Črnič Istenič, PhD, full professor, Biotechnical Faculty, University in Ljubljana, Slovenia

доц. др Иванка Бузов, Филозофски факултет, Свеучилиште у Сплиту, Хрватска | Ivanka Buzov, PhD, assistant professor, Faculty of Philosophy, University in Split, Croatia

др. сц Сандра Цвикић, Институт друштвених знаности „Иво Пилар“, Загреб – Подручни центар Вуковар, Хрватска | Sandra Cvikić, PhD, Institute for Social Sciences Ivo Pilar Zagreb – Regional Centre Vukovar, Croatia

доц. др Ведад Мухаремовић, Филозофски факултет, Универзитет у Сарајеву, Босна и Херцеговина | Vedad Muhamerović, PhD, assistant professor, Faculty of Philosophy, University of Sarajevo, Bosnia and Herzegovina

проф. др Биљана Милошевић Шошо, Филозофски факултет, Универзитет у Источном Сарајеву, Република Српска - Босна и Херцеговина | Biljanja Milošević Šošo, PhD, associate professor, Faculty of Philosophy, University in East Sarajevo, Republika Srpska – Bosnia and Herzegovina

проф. др Ранка Ромић Перић, Факултет политичких наука, Универзитет у Бањој Луци, Република Српска - Босна и Херцеговина | Ranka Romić Perić, PhD, associate professor, Faculty of Political Sciences, University in Banja Luka, Republika Srpska – Bosnia and Herzegovina

проф. др Антоанела Петковска, Филозофски факултет, Универзитет „Св. Крили и Методиј“ во Скопље, Северна Македонија | Antoanela Petkovska, PhD, full professor, Faculty of Philosophy, University St. Cyril and Methodius Skopje, North Macedonia

доц. др Владимир Бакрач, Филозофски факултет, Универзитет Црне Горе, Црна Гора | Vladimir Bakrač, PhD, assistant professor, Faculty of Philosophy, University of Montenegro, Montenegro

prof. dr Alcides Monteiro, Centre for Research and Studies in Sociology, Lisabon, Portugal

dr Michał Wanke, Diversity and Migration Lab, University of Opole, Poland

dr Marina Morekhanova, Institute for agrarian problems, Russian academy of science, Saratov, Russia

dr Olga Nechiporenko, Institute for the Philosophy and Law, Novosibirsk State University, Russia

ОРГАНИЗАЦИОНИ ОДБОР | ORGANIZING COMMITTEE

проф. др Снежана Стојшин, Филозофски факултет, Нови Сад, Република Србија | Snežana Stojšin, PhD, associate professor, Faculty of Philosophy, Novi Sad, Republic of Serbia

проф. др Марица Шљукић, Филозофски факултет, Нови Сад, Република Србија | Marica Šljukić, PhD, associate professor, Faculty of Philosophy, Novi Sad, Republic of Serbia

проф. др Јована Чикић, Филозофски факултет, Нови Сад, Република Србија | Jovana Čikić, PhD, associate professor, Faculty of Philosophy, Novi Sad, Republic of Serbia

проф. др Душан Ристић, Филозофски факултет, Нови Сад, Република Србија | Dušan Ristić, PhD, associate professor, Faculty of Philosophy, Novi Sad, Republic of Serbia

доц. др Ана Пајванчић Цизељ, Филозофски факултет, Нови Сад, Република Србија | Ana Pajvančić Cizelj, PhD, assistant professor, Faculty of Philosophy, Novi Sad, Republic of Serbia

мср Владан Видицки, Филозофски факултет, Нови Сад, Република Србија | Vladan Vidicki, MSc, Faculty of Philosophy, Novi Sad, Republic of Serbia

мср Милена Којић, Филозофски факултет, Нови Сад, Република Србија | Milena Kojić, MSc, Faculty of Philosophy, Novi Sad, Republic of Serbia

др Слободан Мрђа, Завод за проучавање културног развитка, Београд, Република Србија | Slobodan Mrđa, PhD, Center for Study in Cultural Development, Belgrade, Republic of Serbia

САДРЖАЈ | CONTENT

Програм научног скупа Scientific conference program	стр. 7 – р. 7
Увод Introduction	стр. 8 – р. 8
Пленарна предавања Plenary lectures	
проф. др Мирјана Бобић, Филозофски факултет, Универзитет у Београду Mirjana Bobić, PhD, full professor, Faculty of Philosophy, University of Belgrade <i>Постати и бити удовица у Србији данас</i> <i>To (be)come a widow in Serbia today</i>	стр. 10 – р. 10
проф. др Мина Петровић, Филозофски факултет, Универзитет у Београду Mina Petrović, PhD, full professor, Faculty of Philosophy, University of Belgrade <i>Промене у коришћењу јавних и приватних простора у Београду, током пандемије COVID-19</i> <i>Changes in using of private and public spaces in Belgrade during the pandemic COVID-19</i>	стр. 12 – р. 12
Сесије Sessions	
1. Становништво, миграције, породица 1. Population, migrations, family	стр. 14 – р. 14
2. Рад, предузетништво, простор 2. Labor, entrepreneurship, space	стр. 33 – р. 33
3. Образовање, медији, политика 3. Education, media, politics	стр. 46 – р. 46

ПРОГРАМ СКУПА | SCIENTIFIC CONFERENCE PROGRAM

10:00 - 10:15 ПОЗДРАВНА РЕЧ | WELCOME SPEECH

проф. др Слободан Миладиновић, председник Српског социолошког друштва | Slobodan Miladinović, PhD, full professor, President of the Serbian Sociological Society

проф. др Душан Ристић, шеф Одсека за социологију Филозофског факултета у Новом Саду | Dušan Ristić, PhD, associate professor, Head of the Department of Sociology, Faculty of Philosophy, Novi Sad

10:15 - 10:45 ПЛЕНАРНО ПРЕДАВАЊЕ | PLENARY LECTURE

проф. др Мирјана Бобић, *Постати и бити удовица у Србији данас* | Mirjana Bobić, PhD, full professor, *To (be)come a widow in Serbia today*

10:45 - 11:15 ПЛЕНАРНО ПРЕДАВАЊЕ | PLENARY LECTURE

проф. др Мина Петровић, *Промене у коришћењу јавних и приватних простора у Београду, током пандемије COVID-19* | Mina Petrović, PhD, full professor, *Changes in using of private and public spaces in Belgrade during the pandemic COVID-19*

11:15 - 11:30 Дискусија | Discussion

11:30 – 13:30 СЕСИЈА 1 | SESSION 1 (модератор проф. др Снежана Стојшин | moderator Snežana Stojšin, PhD, associate professor)

13:00 - 13:20 дискусија | discussion

13:20 - 14:00 пауза | break

14:00 – 15:00 СЕСИЈА 2 | SESSION 2 (модератор проф. др Марица Шљукић | moderator Marica Šljukić, PhD, associate professor)

15:00 – 15:20 дискусија | discussion

15:20 – 15:30 пауза | break

15:30 – 16:40 СЕСИЈА 3 | SESSION 3 (модератор проф. др Душан Ристић | moderator Dušan Ristić, PhD, associate professor)

16:40 – 17:00 дискусија и завршна реч | discussion and closing remarks

УВОД

Поштовани читаоци, пред вама се налази књига апстраката научног скупа који сваке године организује Српско социолошко друштво. Овогодишња тема скупа је *ДРУШТВЕНИ РАЗВОЈ И ДЕМОГРАФСКЕ ПРОМЕНЕ*. Суорганизатор скупа је Одсека за социологију Филозофског факултета у Новом Саду. Скуп ће се одржати 15.05.2021. године. Имајући у виду епидемиолошку ситуацију изазивану пандемијом вируса COVID-19, скуп ће се одржати online. Укупно 34 аутора из Србије, Босне и Херцеговине/Републике Српске, Словеније пријавило је 24 рада.

На скупу ће бити представљени радови како социолога, тако и научника и истраживача из сродних друштвених и хуманистичких наука. У пријављеним апстрактима аутори се баве бројним темама и на различите начине говоре о друштвеном развоју и демографским променама. Наиме, аутори проучавају демографске проблеме, баве се породичним животом, сфером рада и предузетништва, политиком, идентитетима, миграцијама, неједнакостима, медијским извештавањем, образовањем. Апстракти, а самим тим и излагања груписана су у три сесије:

- а) становништво, миграције, породица,
- б) рад, предузетништво, простор и
- в) образовање, медији, политика.

Посебно се издваја неколико радова који су тематски фокусирани на друштвене промене изазиване актуелном пандемијом вируса COVID-19.

Уреднице

Нови Сад, март 2021.

ПЛЕНАРНА ПРЕДАВАЊА | PLENARY LECTURES

др Мирјана В. Бобић, редовни професор

Одељење за социологију, Филозофски факултет, Универзитет у Београду

mirjana.bobic@gmail.com

ПОСТАТИ И БИТИ УДОВИЦА У СРБИЈИ ДАНАС

Ово је прво истраживање удовица у домаћој социолошкој литератури. Приступ је инхерентно интердисциплинаран јер се комбинују социолошки, социодемографски, социопсихолошки, социјално-психијатријски, феминистички и антрополошки приступ. Применом дубинских интервјуа и посматрања обухваћене су удовице које су то постале у старости од 18. до 55. године, дакле, у још увек виталним годинама живота, а не у старости, када је то уобичајено. Испитиване жене су нижег, средњег или вишег образовања, са ширег подручја града Београда. Узорак је погодан и обухвата две групе жена. Једно су тзв. мирнодопске или цивилне удовице, односно жене које су изгубиле мужа после дуже или краће болести, односно његове изненадне смрти. Друго су ратне удовице, уједно и избеглице чији су мужеви погинули током оружаних сукоба у Хрватској 1990-тих, односно на Косову и Метохији, крајем исте декаде. Интерпретација резултата је спроведена применом утемељене теорије и прати процесуалност прелаза из брака у ново, постбрачно животно поглавље, адаптацију на нови живот и редефинисање будућности. Друштвена неправда је један од кључних појмова у описивању и тумачењу резултата који указују на изражену социјалну маргинализацију, па и дискриминацију ових жена и њихове деце, посебно у случају ратних удовица. Истраживање је указало на много важнији значај социјалних мрежа у односу на личне капитале (старост, образовање, професионално постигнуће, итд.), али и значај тзв. психолошког капитала или локус контроле као акционог потенцијала за излазак из дефанзиве. Као што се могло претпоставити, овде је изостала институционална подршка, али се назире значај самоорганизовања преко грађанске иницијативе („grass root democracy“) коју подржава велика већина испитаница.

Кључне речи: удовице; ресурси; друштвене мреже; маргинализација; подршка.

Mirjana V. Bobić, PhD, full professor

Department of Sociology, Faculty of Philosophy, University of Belgrade

mirjana.bobic@gmail.com

TO (BE)COME A WIDOW IN SERBIA TODAY

This is the first study fully devoted to widows in Serbian sociological literature. The study is inherently interdisciplinary because it combines sociological, sociodemographic, socio-psychological, socio-psychiatric, feministic and anthropological approaches. In-depth interviews and observation were applied on women who became widows in age 18-55, thus in their still vital years and not in old ages, as it is most frequent. The selected women fell into three educational strata: lower, intermediate and higher, and resided at the territory of Belgrade and its outskirts. The sample was purposeful and encompassed two groups of women. One comprised so called civil widows, i.e. women who lost their spouses after either a short/long term illness or sudden death. Another group consists of war widows, being also refugees, husbands of whom were killed in armed conflicts in Croatia in 1990s and Kosovo and Metohija, by the end of the decade. The interpretation of the findings is led by grounded theory and follows the processes of transition to post-marital phase, adjustment and redefining of the future. Social injustice has shown to be one of the crucial concepts to depict and disclose the marginalization, even discrimination of these women and their children, especially in the case of war widows. The research has highlighted to much stronger importance of social networks to personal capitals (age, education, professional attainment, etc.). However, the results also shed light onto the psychological asset, i.e. locus controli, representing the agency to pool out of passivity. As one could have expected, institutional support is missing here. Yet, the findings indicate to self-organizing through a civil association of widows, which is vastly supported by the interviewees ('grass root democracy').

Keywords: widows; resources; social networks; marginalization; support.

др Мина З. Петровић, редовни професор

Одељење за социологију, Филозофски факултет, Универзитет у Београду

mipetrov@f.bg.ac.rs

ПРОМЕНЕ У КОРИШЋЕЊУ ЈАВНИХ И ПРИВАТНИХ ПРОСТОРА У БЕОГРАДУ, ТОКОМ ПАНДЕМИЈЕ COVID-19

Рад се заснива на анализи података прикупљених онлајн анкетом у периоду јануар - фебруар 2021. године. Циљна група су запослени наставници и сарадници на Универзитету у Београду. Анкета обухвата промене у сфери радног простора, начина кретања кроз град, суседских односа и коришћења полујавних простора у непосредном окружењу стана, посећивања јавних простора – трговачких, услужних, културних садржаја и сл. Осим праћења промена пракси, анализирају се и неке процене и ставови испитаника у односу на промене у организацији свакодневног живота условљене пандемијом, као и њихова спремност да неке стечене навике током пандемије прихвате и након њеног завршетка. Све то отвара питање да ли ће и на који начин пандемија условити и промене у просторном планирању/развоју Београда.

Кључне речи: COVID-19; рад; суседство; мобилност; град.

Mina Z. Petrović, PhD, full professor

Department of Sociology, Faculty of Philosophy, University of Belgrade

mipetrov@f.bg.ac.rs

CHANGES IN USING OF PRIVATE AND PUBLIC SPACES IN BELGRADE DURING THE PANDEMIC COVID-19

The paper is based on the analysis of data collected by an online survey in the period January-February 2021. Informants are those employed as teachers and associates at the University of Belgrade. The survey includes changes in the sphere of work space, in the way of moving through the city, in neighborly relations related to the use of semi-public spaces in the immediate vicinity of the apartment, in visiting public spaces - commercial, service, cultural facilities, etc. In addition to monitoring changes in practice, the analysis is also focused on some assessments and attitudes of respondents regarding the changes in the organization of everyday life caused by a pandemic, as well as on their willingness to accept some habits acquired during a pandemic after it ends. In that sense, the question of whether and in what way the pandemic might cause changes in the spatial planning / development of Belgrade is opened in the concluding part.

Key words: COVID-19; work; neighborhood; mobility; city.

СТАНОВНИШТВО, МИГРАЦИЈЕ, ПОРОДИЦА
POPULATION, MIGRATIONS, FAMILY

др Данило С. Вуковић, ванредни професор

Правни факултет, Универзитет у Београду

danilo.vukovic@ius.bg.ac.rs

ДЕПОПУЛАЦИЈА КАО ЗЛОЋУДНИ ПРОБЛЕМ ЈАВНИХ ПОЛИТИКА: ЈЕДАН НЕКОНВЕНЦИОНАЛНИ ПРИСТУП

Депопулација је демографски тренд карактеристичан за Србију и бројне земље Централне и Источне Европе, али и "злоћудни" (енгл. wicked) проблем јавних политика. Главни покретачи депопулације су ниски наталитет, миграције и смртност. Стопе фертилитета су недовољне за просту демографску репродукцију већ од средине прошлог века и у њиховој основи стоје сложени друштвени фактори. Спољне миграције су трајна карактеристика нашег друштва, а снажан подстицај им дају разлике у платама у земљама Западне и Централне Европе и Србије. У последње време расте удео циркуларних миграција. Краће очекивано трајање живота у односу на ЕУ утиче на депопулацију, али вероватно не у мери у којој прва два фактора. Ниједан од три покретача депопулације не може да се преокрене дејством стандардних јавних политика. Сви су међусобно повезани, нема вредносне сагласности око интервенција, нити јасних индикатора успеха. Све ово су обележја сложених проблема јавних политика. Упркос томе, овај, као и други слични проблеми, захтевају интервенцију државе и других институција. У другом делу рада излажем модел "решавања" депопулације који је тим стручњака развио за потребе УН и који се заснива на идеји да се депопулација не може зауставити, већ да Србија на кратак и средњи рок (од неколико деценија) треба да размишља о: (1) креирању мера које помажу да се постојећи хумани потенцијал искористи на најбољи могући начин (како домицилног становништва, тако и миграната) и (2) да секторске политике постепено прилагођава новој демографској реалности. Модел је заснован на социолошким увидима у проблем депопулације и представља примењену социологију јавних политика.

Кључне речи: депопулација; Србија; јавне политике; злоћудни проблем; интервенција.

Danilo S. Vuković, PhD, associate professor

Faculty of Law, University of Belgrade

danilo.vukovic@ius.bg.ac.rs

DEPOPULATION AS A WICKED POLICY PROBLEM: AN UNCONVENTIONAL APPROACH

Depopulation is a demographic trend characteristic of Serbia and many Central and Eastern European countries. It is also a "wicked" policy problem. The main drivers of depopulation are low birth rates, migration and mortality. Fertility rates have been insufficient for simple demographic reproduction since the middle of the last century and are determined by complex social factors. External migrations are a permanent feature of our society and they are driven by salary gaps compared to Western and Central Europe. Recently, the share of circular migrations has been growing. Shorter life expectancy compared to the EU affects depopulation, but probably not to the extent as the first two factors. None of the three drivers of depopulation can be reversed by standard public policies. They are all interconnected, there is no value agreement about interventions, nor clear indicators of success etc. All these are features of complex or wicked policy problem. Nevertheless, depopulation requires an intervention on behalf of the state and other institutions. In the second part of the paper, I present the model of "tackling" depopulation, which was commissioned by UN and developed by a team of experts. It is based on the idea that depopulation cannot be stopped, but that Serbia should think in the short and medium term (several decades) about: 1) creating measures that utilize existing human potential in the best possible way (both the domicile population and migrants) and (2) to gradually adapt sectoral policies to the new demographic reality. The model is based on sociological insights into the problem of depopulation and represents the applied sociology of public policies.

Keywords: depopulation; Serbia; public policies; wicked problem; intervention

др Жељка Т. Манић, доцент

Одељење за социологију, Филозофски факултет, Универзитет у Београду

zmanic@f.bg.ac.rs

ЕМПИРИЈСКА ОСНОВА ЧЛАНАКА У ЧАСОПИСУ *СТАНОВНИШТВО*

Предмет рада је анализа емпиријске основе чланака објављених у часопису *Становништво* од 2000. до 2020. године. Циљ анализе је испитивање који су емпиријски извори података употребљени у објављеним чланцима, односно применом којих метода су прикупљени емпиријски подаци. Истраживање емпиријске основе чланака у часопису *Становништво* почива на примени метода анализе садржаја. Овај часопис је одабран јер је настарији демографски часопис на Балкану који објављује радове из различитих дисциплина у домену науке о становништву. Анализирани материјал чине научни чланци објављени у *Становништву* који подразумевају приказ извора података и метода, за разлику од полемика, приказа итд. Истраживање обухвата чланке објављене од 2000. до 2020. године, претпостављајући да изражавају новије методолошке трендове у демографским истраживањима. Научни часопис представља најпогодније средство за поделу резултата научно-истраживачког рада са научном заједницом, као и најпоузданији извор информација о трендовима у дисциплини. Истовремено научни часопис значајно утиче на научну заједницу јер га чита већина чланова. Анализирање емпиријске основе чланака објављених у часопису *Становништво* значајно је за разматрање методолошке перспективе демографских истраживања, њихових могућности и ограничења.

Кључне речи: чланци; извори података; методе; часопис *Становништво*.

Željka T. Manić, PhD, assistant professor

Department of Sociology, Faculty of Philosophy, University of Belgrade

zmanic@f.bg.ac.rs

THE EMPIRICAL BASIS OF ARTICLES IN THE JOURNAL *STANOVNIŠTVO*

The subject of this paper is the analysis of the empirical basis of articles published in the journal *Stanovništvo* from 2000 to 2020. The aim of the analysis is to examine which empirical data sources were used in the published articles, ie which methods were used to collect empirical data. The research of the empirical basis of articles in the journal *Stanovništvo* is based on the application of content analysis method. This journal was chosen because it is the oldest demographic journal in the Balkans which publishes papers from various disciplines in the field of science of population. The analyzed material consists of scientific articles published in the *Stanovništvo* which include a presentation of data sources and methods, unlike polemics, reviews, etc. The research includes articles published from 2000 to 2020, assuming that they express recent methodological trends in demographic research. The scientific journal is the most suitable medium for sharing the results of scientific-research work with the scientific community, as well as the most reliable source of information on trends in the discipline. At the same time, the scientific journal significantly influences the scientific community, because most members read it. Analyzing the empirical basis of articles published in the journal *Stanovništvo* is important for considering the methodological perspective of demographic research, their possibilities and limitations.

Keywords: articles; data sources; methods; journal *Stanovništvo*.

др Милана М. Љубичић, ванредни професор

др Слађана М. Драгишић Лабаш, редовни професор

Одсек за социологију, Филозофски факултет, Универзитет у Београду

milanaljubic@yahoo.com

О КЋЕРКАМА НАСИЛНИЦАМА И ЊИХОВИМ РОДИТЕЉИМА ЖРТВАМА: ПОГЛЕД ИЗ ЕКОСИСТЕМСКЕ ПЕРСПЕКТИВЕ

Свјedoци смо да насиље у савременој породици и у нашем друштву поприма чудовишне размјере. То је и разлог због којег су у фокусу планера јавних политика и стратегија, медија, али и научника већ више од једне деценије жене и дјеца као најчешће жртве насиља. С друге стране, тек недавно је откривено да се међу виктимизованима налазе и родитељи. Очеве и мајке, како су то показали налази неколиких студија, најчешће виктимизују синови, али се све учесталије међу насилницима налазе и кћерке. Нас је занимало да утврдимо обиљежја феноменологије, те да препознамо факторе ризика виктимизације очеве и мајки од кћерки. Да бисмо то урадили, користили смо мјешовити метод анализе садржаја службене документације - досијеа центара за социјални рад на територији Београда за период од 2010. до 2016. године. Податке смо интерпретирали имајући на уму екосистемску перспективу - интегративни модел разумијевања насиља у породици и утврдили да кћерке своје родитеље виктимизују различитим и најчешће комбинованим типовима насиља. Према њима примјењују сурово насиље не би ли освојиле моћ у односу. Такође, препознали смо низ чинилаца који и очеве и мајке и њихове кћерке уводи у ризик од насиља.

Кључне речи: насиље; родитељи; кћерке; екосистемска перспектива.

Milana M. Ljubičić, PhD, associate professor

Slađana M. Dragišić Labaš, PhD, full professor

Department of Sociology, Faculty of Philosophy, University of Belgrade

milanaljubic@yahoo.com

ABOUT ABUSIVE DAUGHTERS AND THEIR VICTIMS - PARENTS: FROM THE PERSPECTIVE OF ECOSYSTEM

We are witnessing that violence in the contemporary family (and) in our society is taking on monstrous proportions. This is also the reason why women and children have been for more than a decade in the focus of public policy and strategy planners, media, but also scientists, as the most frequent victims of violence. On the other hand, it has only recently been discovered that parents are amongst victimised, too. The findings of several studies shown that although sons are more likely to victimize their parents, there is a growing trend in the number of violent daughters. The aim of our research was to determinate the characteristics of phenomenology and to identify risk factors for victimization of fathers and mothers by daughters. In order to do that, we used a mixed method of content analysis of the official documentation - files of the centers for social work on the territory of Belgrade for the period from 2010-2016. The data were interpreted from the ecosystem perspective - an interactive model of understanding domestic violence. It has been found that daughters victimize their parents with different and most often combined types of violence. They cruelly victimised them in order to gain power in the relationship. We have also identified a number of factors that put both fathers and mothers and their daughters at risk of taking role of the victim and the abuser.

Keywords: violence; parents; daughters; ecosystem perspective.

мср Бранка М. Матијевић, истраживач приправник

Институт друштвених наука, Београд

bmatijevic@idn.org.rs

ИЗАЗОВИ ИНФОРМАЦИОНОГ ДРУШТВА: ПРИКРИВЕНИ „ОДЛИВ МОЗГОВА“ КАО СПЕЦИФИЧАН ПРИМЕР РАДНИХ МИГРАЦИЈА У СРБИЈИ

COVID-19 пандемија је усмерила “рефлекторе” на информационо комуникационе технологије (скр. ИКТ) и узроковала убрзавање дигиталне трансформације светске економије и друштва. Нова дигитална радна снага има две главне карактеристике: креирање нових послова и растућу мобилост. Међутим, смањивање дигиталне радне снаге (услед старења популације) и недовољан број радника са високим нивоом дигиталних вештина, поготово у ЕУ, чини емиграцију још увек актуелним процесом. Овај рад анализира специфични облик емиграционог процеса, назван скривени „одлив мозга”, који је последица како повећане употребе ИКТ технологија (услед дигиталне трансформације), тако и растућег недостатка радне снаге са високим нивоом дигиталних вештина. Прикривени „одлив мозга” представља виртуелну емиграцију високообразоване (високостручне) информатичке радне снаге која захваљујући, пре свега интернету, ради за предузећа у страном власништву, а притом живи у својој земљи. За анализу прикривеног „одлива мозга” интервјуисано је осам младих (22-29 година) високообразованих програмера који живе у Србији, а раде за предузећа у страном власништву. Полуструктурисани интервју се показао као погодан метод за прикупљање података потребних за разумевање ставова и мотива испитаника везаних за емиграцију и рад у страним компанијама. Анализа је осветлила неколико интересантних разлога који стоје иза феномена скривеног „одлива мозга” и они могу бити употребљени као смернице за будућа истраживања. Изненађујуће, млади програмери у Србији немају жељу да емигрирају, будући да су окружени блиским људима и имају квалитетне услове за рад и живот. Са друге стране, пропорционално смањење ове (дигиталне) радне снаге на домаћем тржишту, као нова форма емиграције, може да доведе до значајних поремећаја на локалном тржишту радне снаге.

Кључне речи: прикривени „одлив мозга”; одлив мозга; ИКТ; дигитална трансформација; Србија.

Branka M. Matijević, MSc, junior researcher

Institute of Social Sciences, Belgrade

brmatijevic@idn.org.rs

INFORMATION SOCIETY CHALLENGES: HIDDEN *BRAIN DRAIN* AS THE SPECIFIC EXAMPLE OF LABOUR EMIGRATIONS IN SERBIA

COVID-19 pandemic put the spotlight on digital technologies causing the acceleration of digital transformation of world economies and societies. New digital workforce has two main characteristics: new jobs creation and rising mobility. However, shrinking of digital workforce (due to ageing populations) and insufficient number of workers with high-level digital skills, especially in EU, makes emigration still an active process. This paper analyzes the specific form of emigration process, named hidden brain drain, which is the side effect of both increased ICT usage (digital transformation) and growing deficiency of high-level digital skilled workforce. Hidden brain drain is considered as a virtual emigration (in the sense of brain and skill emigration) of highly educated and skilled ICT workforce that, primarily thanks to Internet, works for foreign companies while living in the home country. For analysis of this phenomenon we interviewed eight young (age from 22-29) respondents, highly educated programmers that live in Serbia and work for foreign companies. Semi-structured interview has proved to be a suitable method for collecting data and understanding respondents' attitudes and motives towards emigration and work for foreign companies. Analysis lights up some interesting reasons that stand behind hidden brain drain phenomenon in Serbia and can be used as guidelines for further research. Surprisingly, young programmers in Serbia have no desire to emigrate, as they are surrounded by friends and family and have quality work and life conditions. On the other hand, the proportional reduction of this digital labor force for domestic market, as a new form of emigration, could lead to significant local labour market disruptions.

Keywords: hidden brain drain; brain drain; ICT; digital transformation; Serbia.

др Анђелка Ж. Мирков, научни сарадник

мср Дуња Д. Полети Ћосић, истраживач сарадник

*Институт за социолошка истраживања,
Филозофски факултет, Универзитет у Београду*

andelkam@yahoo.com

ИСКУСТВО МЕЂУНАРОДНЕ МОБИЛНОСТИ И ПОВРАТКА У СРБИЈУ НА ПОЧЕТКУ ПАНДЕМИЈЕ COVID-19

У раду се анализира међународна мобилност грађана Србије на почетку пандемије COVID-19. Циљ је да се испитају модалитети повратка у Србију у време избијања пандемије, те да се истраже искуства по уласку на територију матичне државе у току примене ванредних мера за заштиту становништва од преношења заразне болести. Анализа се заснива на подацима прикупљеним у онлајн анкети о међународној мобилности грађана Србије у време пандемије COVID-19 коју је реализовао Институт за социолошка истраживања Филозофског факултета Универзитета у Београду у априлу и мају 2020. године. У анкети је учествовало 305 пунолетних грађана Србије који су у критичном периоду били део међународних токова мобилности. Истраживањем је обухваћено четири категорије грађана који су се вратили из иностранства: грађани који живе у пограничним насељима и готово свакодневно улазе на територију суседне државе, затим они који су се затекли у иностранству на краћем путовању, они који су привремено боравили у иностранству (обично у трајању до три месеца), као и они који живе изван Србије у релативно дугом временском периоду. У раду се полази од чињенице да је избијање пандемије COVID-19 уздрмало међународне токове мобилности, а претпоставља се да је положај Србије као транзитне, емиграционе и земље са великим уделом циркуларних миграција додатно утицао на одлике ових кретања и обликовао специфична искуства грађана. Како је истраживање било експлоративног карактера, могућност тестирања појединих теорија и коришћења сложених статистичких техника је у извесној мери ограничена, што ипак не умањује значај налаза овог истраживања о утицају ванредних мера на промену устаљених образаца прекограничне мобилности грађана Србије у условима пандемије.

Кључне речи: грађани Србије; међународна мобилност; пандемија COVID-19; повратници.

Anđelka Ž. Mirkov, PhD, research associate

Dunja D. Poleti Ćosić, MSc, research assistant

*Institute for Sociological Research,
Faculty of Philosophy, University of Belgrade*

andelkam@yahoo.com

EXPERIENCE OF INTERNATIONAL MOBILITY AND RETURN TO SERBIA AT THE BEGINNING OF THE COVID-19 PANDEMIC

The paper analyzes the international mobility of Serbian citizens at the beginning of the COVID-19 pandemic. The aim is to examine the modalities of return to Serbia at the time of the pandemic outbreak and to explore the experiences after entering the territory of the home country during the application of emergency measures to protect the population from transmission of the infectious disease. The analysis is based on data collected through an online survey on the international mobility of Serbian citizens during the COVID-19 pandemic, which was conducted by the Institute for Sociological Research of the University of Belgrade – Faculty of Philosophy in April and May 2020. The survey involved 305 adult citizens of Serbia who were part of international mobility flows in the critical period. The research covered four categories of citizens who returned from abroad: citizens who live in border settlements and enter the territory of the neighbouring country almost every day, those who found themselves abroad on a short trip, those who have temporarily resided abroad (usually for up to three months), as well as those who live outside Serbia for a relatively long period of time. The paper starts from the fact that the outbreak of the COVID-19 pandemic has shaken up international mobility flows and it is assumed that the position of Serbia as a transit, emigration and country with a large share of circular migration has further influenced the characteristics of these movements and shaped the specific experiences of citizens. Since the research was exploratory, the possibility of testing certain theories and using complex statistical techniques is to some extent limited, which, however, does not diminish the significance of the findings of this research on the impact of emergency measures on the change of established patterns of cross-border mobility of Serbian citizens in pandemic circumstances.

Keywords: Serbian citizens; international mobility; COVID-19 pandemic; returnees.

мср Бојана, Р. Вукојевић виша асистенткиња

мср Анђела, С. Пепић, докторандкиња

Факултет политичких наука, Универзитет у Бањој Луци

bojana.vukojevic@fpm.unibl.org

ИСКУСТВА ИНТЕГРАЦИЈЕ ВИСОКООБРАЗОВАНИХ ЕМИГРАНАТА ИЗ РЕПУБЛИКЕ СРПСКЕ

Деведесетих година прошлог и почетком XXI вијека, земље бивше Југославије је обиљежила масовна емиграција која се у домаћем академском простору најчешће истраживала с аспекта радних миграција, подстакнутих лошом економском климом и осталим негативним ефектима транзиционог процеса. У земљама пријема, радни имигранти су на исти начин перципирани, уз корелације са порастом сиве економије, што је процесе интеграције учинило значајно неуједначеним. Наш рад се заснива на искуствима емиграције високообразованих младих људи из Републике Српске, који су обухваћени феноменом "одлива мозга" (brain drain). Фокус рада је на испитивању три димензије интеграцијских процеса: друштвено-економске, димензије (само)идентификације и културне димензије. Сматрамо да је процесе интеграције, иако уоквирене политикама земаља пријема, неопходно посматрати на различитим нивоима, нарочито када се ради о младим високообразованим радницима. Од стране земље пријема је у овом случају претпостављена не само мотивација усмјерена на економску искористивост имиграције, већ и на културно унапређење у погледу различитости као подстрека за развој организационе културе. Прикупљање података засновано је на полуструктурисаним интервјуима са 16 високообразованих емиграната и младих људи који планирају да напусте Републику Српску, док за анализу користимо дескриптивни феноменолошки метод. Примјећују се разлике у погледу димензија интеграције, гдје се најбоља интеграција манифестује у домену радне културе и професионалног ангажмана, док се у домену самоидентификације примјећује тенденција ка очувању припадности земљи поријекла. Као један од занимљивијих резултата се истиче да се покретачи за одлазак истраживане популације налазе у незадовољству политичком ситуацијом и каријерним изазовима, док су економски покретачи секундарни.

Кључне речи: интеграција; миграције; одлив мозга; високообразовани емигранти.

Bojana R. Vukojević, MSc, higher assistant

Anđela S. Pepić, MSc, PhD student

Faculty of Political Sciences, University in Banja Luka

bojana.vukojevic@fpn.unibl.org

INTEGRATION EXPERIENCES OF HIGHLY EDUCATED MIGRANTS FROM REPUBLIKA SRPSKA

The 1990's and the beginning of the 21st century were marked by mass emigration, which was most often researched in the domestic academia from the aspect of labor migration, encouraged by the unfavourable economic climate and other negative effects of the transition process. In receiving countries, labor immigrants are perceived in the same way, with correlations with the growth of the gray economy, which has made integration processes significantly uneven. Our work is based on the experiences of emigration of highly educated young people from the Republika Srpska, who are included in the phenomenon of brain drain. The focus of the paper is on the examination of integration processes broken down into the following dimensions: socio-economic, dimension of (self)identification and cultural dimension. We believe that the integration processes, although framed by the policies of the host countries, need to be observed at different levels, especially when it comes to young highly educated workers. In this case, the receiving country presupposes not only motivation aimed at the economic viability of immigration, but also cultural improvement in terms of diversity as an incentive for the development of organizational culture. The methodology we use for data collection is based on semi-structured interviews with 16 highly educated emigrants and young people planning to leave Republika Srpska, while for analysis we use a descriptive phenomenological method. In conclusion, there are differences in terms of the dimensions of integration, where the best integration is manifested in the domain of work culture and professional engagement, while in the domain of self-identification there is a tendency to preserve belonging to the country of origin. As one of the more interesting results, it is pointed out that the drivers for the departure of the researched population are dissatisfaction with the political situation and career challenges, while the economic drivers are secondary.

Keywords: integration; migration; brain drain; highly educated migrants.

мр Стефан В. Мандић, истраживач сарадник

*Институт за социолошка истраживања,
Филозофски факултет, Универзитет у Београду*

sviosimjednog@gmail.com

ОДНОС ИЗМЕЂУ ДЕМОГРАФСКИХ, ЕКОНОМСКИХ И ГЕОПОЛИТИЧКИХ ПРОЦЕСА У САВРЕМЕНОМ СВЕТУ

У савременом свету је уочљива веза између карактеристика демографске репродукције у одређеним друштвима, токова миграција и глобалних, економских и геополитичких процеса. Основни циљ овог рада ће бити налажење одговора на питање: постоји ли намера дела светских економских и политичких елита да се кроз контролисање и стимулацију миграторних кретања утиче на економске токове и промену геополитичких односа у одређеним деловима света. Стога ћемо у раду разматрати разлике у демографским карактеристикама између развијене Европе (негативан природан прираштај и смањивање становништва) и неразвијених делова Африке и Азије (позитиван природан прираштај и повећање становништва), са посебним акцентом на питање да ли се потреба за радном снагом у развијеним деловима света надомешћује подстицањем имиграција из неразвијених делова света. Такође, испитаћемо какву улогу у подстицању миграција има финансијски капитал и његова тежња да се са повећаним приливом миграната у одређену државу повећава и њено задуживање због већег улагања у систем социјалне помоћи. Размотрићемо и да ли се кроз контролу и подстицање мигрантских токова жели променити демографска структура појединих европских држава, урушити њихова стабилност, ефективност владавине над сопственом територијом и сувереност и тиме јачати политичка надлежност надржавних структура попут Европске уније. На крају, анализираћемо какав однос према мигрантском питању имају леви и десни покрети у Европи и упоредити ставове “суверенистичког” и “глобалистичког” политичког дискурса. Основни метод рада ће бити упоредна анализа економских и демографских показатеља и анализа дискурса различитих политичких парадигми.

Кључне речи: демографски процеси; економија; геополитика; идеологија; миграције.

Stefan V. Mandić, MSc, research assistant

*Institute for Sociological Research,
Faculty of Philosophy, University of Belgrade*

sviosimjednog@gmail.com

THE RELATIONSHIP BETWEEN DEMOGRAPHIC, ECONOMIC AND GEOPOLITICAL PROCESSES IN THE MODERN WORLD

In the modern world, there is a noticeable connection between the characteristics of demographic reproduction in certain societies, migration flows and global economic and geopolitical processes. The main goal of this paper is to determine whether there is an intention on the part of world economic and political elites to influence economic flows and change geopolitical relations in certain parts of the world by controlling and stimulating migratory movements. Therefore, we will consider the differences in demographic characteristics between developed Europe (population decline) and underdeveloped parts of Africa and Asia (population growth) with special emphasis on the question of whether the need for labor in developed parts of the world is compensated by encouragement of immigration from underdeveloped regions. We will also consider the role of financial capital in encouraging migration to a certain country and its interest to increase state's indebtedness due to increased investment in the migrant oriented social welfare system. We will also investigate whether the control and encouragement of migrant flows is intended to change the demographic structure of certain European countries, collapse their stability, effectiveness of rule over their own territory and sovereignty, and thus strengthen the political competence of supranational structures such as the European Union. Finally, we will analyze the attitude of the left and right movements in Europe towards the migrant issue and analyze the differences between the "sovereignist" and the "globalist" political discourse. The basic method of work will be a comparative analysis of economic and demographic indicators and a discourse analysis of different political paradigms.

Keywords: demographic processes; economy; geopolitics; ideology; migrations.

др Сузана В. Марковић Крстић, ванредни професор

Филозофски факултет, Универзитет у Нишу

suzana.markovic.krstic@filfak.ni.ac.rs

СОЦИОДЕМОГРАФСКА ПЕРСПЕКТИВА ПРОМЕНА ПРИРОДНОГ КРЕТАЊА И ПРОЦЕСА СТАРЕЊА СТАНОВНИШТВА РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ

Промене у сфери кретања становништва и демографским структурама одраз су комплексног деловања друштвених, економских, политичких и биомедицинских чинилаца. Резултати бројних истраживања указују на неповољне демографске трендове у Републици Србији (опадање стопе природног прираштаја, старење становништва, емиграција, депопулација) који су се одвијали током социјалне и демографске транзиције. У раду су из социодемографске перспективе сагледане квантитативне димензије промена у природном кретању становништва Републике Србије у периоду од 1961. до 2020. године, са посебним освртом на разлике у наталитету и морталитету у 2019. и 2020. години (у контексту пандемије изазване вирусом COVID-19), као и димензије промена старосне структуре становништва и процеса демографског старења. Компаративна анализа демографских показатеља потврђује да је у Републици Србији присутно константно опадање вредности стопе природног прираштаја током читавог периода (1961–2020) које имају негативни предзнак од 1998. године, мада постоје регионалне разлике када је реч о почетку и интензитету опадања природног прираштаја. Уочавају се значајне разлике у кретању наталитета и морталитета у годинама пре и за време епидемиолошке кризе. Наиме, број живорођених у 2020. години (61.693) је за 1.791 мањи од броја живорођених у истом периоду 2019. године (63.484) или за 2,8%, док је број умрлих у 2020. години (114.954) за 13.991 већи од броја умрлих у 2019. години (100.963) или за 13,9%. Експликација негативних тенденција у природном кретању становништва и процеса старења становништва базира се на дискурсу о повезаности и међуутицају демографских и друштвених промена и њиховим социодемографским импликацијама.

Кључне речи: морталитет; наталитет; природно кретање становништва; Република Србија; старење становништва.

Suzana V. Marković Krstić, PhD, associate professor

Faculty of Philosophy, University of Niš

suzana.markovic.krstic@filfak.ni.ac.rs

SOCIODEMOGRAPHIC PERSPECTIVE OF CHANGES IN POPULATION GROWTH AND THE AGING PROCESS OF THE POPULATION OF THE REPUBLIC OF SERBIA

Changes in the sphere of population movement and demographic structures are a reflection of the complex action of social, economic, political and biomedical factors. The results of numerous surveys indicate unfavorable demographic trends in the Republic of Serbia (declining rate of natural increase, population aging, emigration, depopulation) that took place during the social and demographic transition. The paper examines the quantitative dimensions of changes in the natural movement of the population of the Republic of Serbia in the period 1961–2020 from a sociodemographic perspective, with special reference to the differences in birth rates and mortality in 2019 and 2020 (in the context of the pandemic caused by the COVID-19), as well as the dimensions of changes in the age structure of the population and the process of demographic aging. Comparative analysis of demographic indicators confirms that in the Republic of Serbia there is a constant decline in the value of the rate of natural increase throughout the period (1961-2020), which has a negative sign since 1998, although there are regional differences when it comes to the beginning and intensity of natural increase. Significant differences in birth and mortality trends are observed in the years before and during the epidemiological crisis. Namely, the number of live births in 2020 (61 693) is 1 791 lower than the number of live births in the same period in 2019 (63 484) or 2.8%, while the number of deaths in 2020 (114 954) is 13 991 higher than the number deaths in 2019 (100 963) or by 13.9%. The explication of negative tendencies in the natural population changes and the process of population aging is based on the discourse on the connection and interaction of demographic and social changes and their sociodemographic implications.

Keywords: mortality; birthrate; natural changes of population; Republic of Serbia; population aging.

др Милица З. Весковић Анђелковић, доцент

Одељење за социологију, Филозофски факултет, Универзитет у Београду

milica.ves@gmail.com

ТРАНСНАЦИОНАЛНА УМРЕЖЕНОСТ ВИСОКОКВАЛИФИКОВАНЕ ДИЈАСПОРЕ И РАЗВОЈ СРБИЈЕ

Међусобна умреженост појединаца који живе у различитим деловима света изван земље порекла, која подразумева осећај припадности истом народу, као и емотивну, духовну и материјалну повезаност са матицом (која може бити и само замишљена) стоји у суштини појма дијаспоре. Ова оба појма су производ дрштвених феномена у савременом свету и често се међусобно мешају. Стога, треба имати на уму да иако је појам транснационализма настао да означи умрежености миграната истог порекла који живе у различитим земљама, он је шири од појма дијаспоре и обухвата сваку сарадњу која се одвија независно од националних граница држава. С друге стране, појам дијаспоре, премда ужи од појма транснационализма, стоји у нераскидивој вези са њим – да нема умрежености исељеника, не бисмо говорили о дијаспори већ о расејању. Даље, када нема транснационалне умрежености, миграције су чист губитак у сваком смислу за земљу порекла. Повезаност исељеника, спремност на сарадњу и улагање хуманог, социјалног и економског капитала представља значајан ресурс за развој свих друштвених подсистема матице. Циљ овог рада је да на основу резултата емпиријског исраживања које је НВО „Центар за живот“ реализовао током 2018. године у сарадњи са Кабинетом за демографију и популациону политику и Републичким заводом за статистику, испита у којој мери се српска дијаспора може сматрати важним потенцијалом развоја Србије. С тим у вези, биће приказана образовна и економска структура испитаника, њихова спремност да улажу капитал у земљу порекла, као и препоруке у погледу услова сарадње које су упутили одговорним актерима у земљи.

Кључне речи: транснационализам; дијаспора; мреже; социјални капитал; јавне политике.

Milica Z. Vesković Anđelković, PhD, assistant professor

Department for SOCIOLOGY, Faculty of Philosophy, University of Belgrade

milica.ves@gmail.com

TRANSNATIONAL NETWORKING OF HIGH QUALIFICATED DIASPORA AND DEVELOPING OF SERBIA

Mutual networking of person who live in different parts of the world, but outside the home country, which consist of emotional, spiritual and hylc connection with Motherland (that could be only virtual) is at the core of diaspora concept. Both of those concepts are results of contemporary societal phenomena and confuse them could be normal. At this point, we should come apart these concepts. Even though the concept of transnationalism was made for denoting networking of migrants with same origin who live in different countries, it is a wider concept which involves every computation that takes place independent of national state borders. On the other hand, the concept of diaspora, despite of being narrower than the concept of transnationalism, it is in strong relationship with that concept – if there weren't immigrants networking, we couldn't speak about diaspora but dispersion. Furthermore, migration would be loss for the home country, if there weren't transnational networking. Interrelating of immigrants, their readiness to cooperate with each other and with people in the Motherland, their readiness to invest of their human, social and economic capital are the main resource for developing of every society subsystem in the Motherland. The main of this article is analysis if Serbian high qualificated diaspora could be an important resource for developers. For analyses, we'll use data which are collected in research which was done by NGO „Center for life“ in cooperation with the Minister without portfolio responsible for demography and population policy and Statistical Office of the Republic of Serbia. We'll present educational and economic structure of respondents, their readiness to invest their capital in the Motherland and their recommendation to responsible actors in Serbia.

Keywords: transnationalism; diaspora; networks; social capital; public policy.

РАД, ПРЕДУЗЕТНИШТВО, ПРОСТОР
LABOR, ENTREPRENEURSHIP, SPACE

мср Марина Д. Недељковић, истраживач сарадник

Филозофски факултет, Универзитет у Новом Саду

marina.nedeljkovic89@gmail.com

ЖЕНСКО РУРАЛНО ПРЕДУЗЕТНИШТВО КАО ОДГОВОР НА РУРАЛ-УРБАН МИГРАЦИЈЕ

Рурална структура савременог српског друштва деценијама у назад оптерећена је бројним проблемима - израженом депопулацијом, сенилизацијом, негативним миграционим салдом и нефункционалном руралном економијом, посебно у контексту недостатка реалних шанси за друштвено осетљиве категорије, попут младих и сеоских жена. У раду се као један од могућих одговора на запажене рурал-урбан миграције уводи појам женског руралног предузетништва. Поставља се теза да ангажовање сеоских жена у сфери предузетништва може имати бројне позитивне ефекте, не само за њих саме, већ и за локалну заједницу, али и шире друштвено-економско окружење. Сматра се да је женско рурално предузетништво још увек недовољно истражен и теоријски утемељен појам, истовремено у пракси недовољно имплементиран од стране (локалних) политичких и организационих структура. Налази о значају и улози женског руралног предузетништва изведени су на основу примене компаративног метода, где су се у фокусу наша питања: а) да ли постоје политике подршке развоју женског руралног предузетништва на територији АП Војводине на нивоу локалних самоуправа? и б) ако постоје, које су њихове карактеристике и домети?

Кључне речи: женско рурално предузетништво; рурална структура; рурал-урбан миграције; локална самоуправа; развојне политике.

Marina D. Nedeljković, MSc, research assistant

Faculty of Philosophy, University of Novi Sad

marina.nedeljkovic89@gmail.com

FEMALE RURAL ENTREPRENEURSHIP AS A RESPONSE TO RURAL-URBAN MIGRATION

The rural structure of modern Serbian society has been burdened with numerous problems for decades - noticeable depopulation, senilization, negative migration balance and dysfunctional rural economy, especially in the context of the lack of real chances for socially vulnerable categories, such as young and rural women. The paper introduces the notion of female rural entrepreneurship as one of the possible answers to the observed rural-urban migrations. The thesis is that the engagement of rural women in the field of entrepreneurship can have numerous positive effects, not only for themselves, but also for the wider local and socio-economic community. It is considered that women's rural entrepreneurship is still an insufficiently researched and theoretically unfounded concept, at the same time insufficiently implemented in practice by local political and organizational structures. Findings on the importance and role of women's rural entrepreneurship were made on the basis of the application of the comparative method, where the focus was on questions - 1. are there policies to support the development of women's rural entrepreneurship in AP Vojvodina at the local government level? 2. If so, what are their characteristics and scope?

Keywords: female rural entrepreneurship; rural structure; rural-urban migration; local government level; development policies.

мср Ирена Г. Петровић, асистент

др Вера Д. Бацковић, ванредни професор

Одељење за социологију, Филозофски факултет, Универзитет у Београду

irena.petrovic@f.bg.ac.rs

ПРОСТОРНА ДИМЕНЗИЈА ЕКОНОМСКИХ НЕЈЕДНАКОСТИ У СРБИЈИ: КОМПАРАТИВНА ПЕРСПЕКТИВА

Територијалне неједнакости у степену економског развоја представљају неоспорну чињеницу која карактерише савремена друштва. Упркос томе, истраживања која се баве економским неједнакостима у простору, као и њиховим последицама по услове живота и животне шансе појединаца и друштвених група представљају реткост, поготово у домаћој научној заједници. Циљ овог рада је анализа одређених просторних аспеката економских неједнакости у Србији, али и поређење Србије са земљама у региону и земљама Европске уније. Поред истраживања неједнакости у приходима и потрошњи, пратиће се и разлике у материјалној депривацији становништва као једном од важних аспеката сиромаштва и социјалне искључености уопште. Неједнакости ће се пратити према регионима, као најужим просторним целинама за које је анализа могућа, али и према другим територијалним целинама (у смислу подела на главни град, градска и сеоска подручја). Анализа ће бити заснована на подацима Анкете о приходима и условима живота (Survey on Income and Living Conditions – SILC) коју у Србији спроводи Републички завод за статистику, а која је се спроводи према стандардизованој методологији која се примењује у свим државама чланицама Европске уније, као и подацима Eurostata. Додатни извор податак за Србију представљаће и истраживања Института за социолошка истраживања Филозофског факултета у Београду реализована 2012. и 2018. године на репрезентативним узорцима.

Кључне речи: просторна димензија; регионалне неједнакости; Србија; Европска унија.

Irena G. Petrović, MSc, assistant

Vera D. Backović, PhD, associate professor

Department of Sociology, Faculty of Philosophy, University of Belgrade

irena.petrovic@f.bg.ac.rs

SPATIAL DIMENSION OF ECONOMIC INEQUALITIES IN SERBIA: A COMPARATIVE PERSPECTIVE

Regional disparities in the levels of economic development are indisputable in contemporary societies. Nevertheless, survey dealing with spatial economic inequalities, as well as its consequences on living conditions and life chances of individuals and social groups, is a rarity, especially in Serbia. The aim of this paper is to analyze certain spatial aspects of economic inequalities in Serbia, but also to compare Serbia with countries in the region and European Union countries. In addition to the analysis of income and consumption inequalities, material deprivation of the population, as one of the important aspects of poverty and social exclusion, will also be considered. Inequalities will be viewed in relation to the regions, as the narrowest spatial units (NUTS -2 regions), but also to the other territorial units (in terms of the degree of urbanisation, ie. division into the cities, towns and suburbs and rural areas). The analysis of inequalities in Serbia will be based on the Survey on Income and Living Conditions (SILC) conducted by the Statistical Office of the Republic of Serbia. Conducting the survey is based on a standardized methodology for all Member States of the European Union. Regional inequalities in the European Union will be analyzed on the basis of Eurostat data. Additional data for Serbia were being collected by the Institute for Sociological Research in 2012 and 2018 on the representative national samples.

Key words: spatial dimension; regional disparities; Serbia; European Union.

др Јована М. Чикић, ванредни професор

др Ана Љ. Билиновић Рајачић, доцент

Одсек за социологију, Филозофски факултет, Универзитет у Новом Саду

jovana.cikic@ff.uns.ac.rs

СЕОСКЕ ЖЕНЕ И СОЦИЈАЛНА РЕПРОДУКЦИЈА РУРАЛНОСТИ – ОД (НЕ)ПРИПАДАЊА ЗАЈЕДНИЦИ ДО (НЕ)ФОРМАЛНЕ ПАРТИЦИПАЦИЈЕ

Социјална репродукција је једна од три основне димензије репродукције руралности. Она се односи на обезбеђивање континуитета руралног социјалног простора. Социјална репродукција руралности манифестује у неколико равни (субјективна перцепција заједнице/припадање заједници, партиципација и сл.). Реч о процесу којим се може/треба управљати „изнутра“ и у којем учествују различити актери чије су улоге и положаји условљени, између осталог, и родном припадношћу. Зато се у раду анализира на који начин сеоске жене: а. перципирају живот у селу, б. идентификују главне стејкхолдере који обликују рурални простор и ц. партиципирају у друштвеном животу заједнице. Основна претпоставка је да су жене у социјалној репродукцији руралности присутне, али у лимитираној форми. То значи да сеоске жене углавном имају изражен осећај припадања заједници, сматрају да је социјална репродукција процес који треба да буде вођен „изнутра“, али да су саме недовољно активне у јавном животу руралне заједнице. Анализа је базирана на подацима из анкетног истраживања на узорку од 503 испитанице из 14 војвођанских села. Према резултатима, $\frac{2}{3}$ жена има позитиван однос према животу у селу. Независно од ове перцепције, жене јасно идентификују главне локалне проблеме. Више од половине испитаница сматра да локални актери треба највише да се ангажују у обликовању руралног простора. Чак $\frac{2}{3}$ испитаница нису чланице неке формалне организације/институције активне у руралној заједници што потврђује низак степен формалне партиципације. Такође, испитанице сведоче и о ниској актуелној, али и потенцијалној неформалној партиципацији. Обележја партиципације жена у социјалној репродукцији руралности посматрају се у контексту обележја доминантног руралног родног режима.

Кључне речи: сеоске жене; социјална репродукција руралности; (не)припадање заједници; (не)формална партиципација.

Jovana M. Čikić, PhD, associate professor

Ana Lj. Bilinović Rajačić, PhD, assistant professor

Department for Sociology, Faculty of Philosophy, University of Novi Sad

jovana.cikic@ff.uns.ac.rs

RURAL WOMEN AND SOCIAL REPRODUCTION OF RURALITY – FROM COMMUNITY (NON)BELONGING TO (IN)FORMAL PARTICIPATION

Social reproduction is one the three basic dimensions of rurality reproduction. It ensures the continuity of rural social space. Social reproduction of rurality manifests in several aspects (subjective community perception/community belonging, participation, etc.). It is a process which can/should be governed from within. Different actors participate in such process – their roles and statuses are determine, among other, by gender. Thus, we analyse the way rural women: a) perceive rural way of life, b) identify main stakeholders that shape rural space and c) participate in community life. The main hypothesis concerns limited presence of rural women in social reproduction of rurality. This implies that rural women mainly have strong sense of community belonging; they believe that social reproduction should be governed from within, but at the same time, they are not actively participating in community life. Analysis is based on a survey results on a sample of 503 women living in 14 villages in Vojvodina. According to the results, $\frac{2}{3}$ of the women have positive attitude towards living in the countryside. Regardless of such perception, respondents clearly identified main local problems. More than a half of the respondents stated local actors should be principally engaged in shaping rural space. Two thirds of the respondents were not members of a rural organization which confirmed their low formal participation in rural social life. Also, women stated on low present, but also potential informal participation. Characteristics of rural women`s participation in social reproduction are considered within the context of dominant rural gender regime.

Keywords: rural women; social reproduction of rurality; community (non)belonging; (in)formal participation.

др Сретен М. Јелић, редовни професор

мср Марија Д. Поповић, асистент

Пољопривредни факултет, Универзитет у Београду

sjelic@agrif.bg.ac.rs

ДЕМОГРАФСКЕ ПРОМЕНЕ И ОБРАЗОВАЊЕ У ФОКУСУ ТРЖИШТА РАДА У РЕПУБЛИЦИ СРБИЈИ

Носилац система знања, вредности и културе једног друштва је образовање. За развој људског друштва образовање је кључни фактор за сваког грађанина и представља основу за друштвени, социјални, економски и политички развој земље. Сваком детету треба омогућити квалитетно образовање, како би имало боље шансе у животу, укључујући могућности запослења, и боље здравље. Проблем суфицита радне снаге у Републици Србији нарочито младих, жена и старијих лица је велики проблем за државу. Сагледавајући статистичке показатеље виши нивои образовања доводе до бољих радних места на тржишту рада, али треба водити рачуна приликом одабира одређеног занимања, јер суфицитарна занимања и професије могу водити у дугорочну незапосленост. Родна асиметрија незапослених лица у свим регионима Републике Србије посебно погађа жене. Што је већи степен стручне спреме, лакше је ступити у радни однос. Самим тим можемо закључити да боље обучени и образовани радници по правилу су продуктивнији, а тиме продуктивнији радници имају веће зараде. Овај рад има за циљ да прикаже демографске промене и доминантан утицај образовања на могућност запослења, где варијације у старосној и образованој структури доводе до великих трансформација кретања на тржишту рада.

Кључне речи: демографске промене; образовање; тржиште рада; запосленост; Република Србија.

Sreten M. Jelić, PhD, full professor

Marija D. Popović, MSc, assistant

Faculty of Agriculture, University of Belgrade

sjelic@agrif.bg.ac.rs

DEMOGRAPHIC CHANGES AND EDUCATION IN THE FOCUS OF THE LABOR MARKET IN THE REPUBLIC OF SERBIA

Education carries the system of knowledge, values and culture of a society. For the development of human society, education is a key factor for every citizen and is the basis for the social, economic and political development of country. Every child should be provided with a quality education, as means of having a better chance in life, including employment opportunities and better health. The problem of labor surplus in the Republic of Serbia, especially of young people, women and the elderly is a great problem for the state. Considering statistical indicators, higher levels of education lead to better jobs in the labor market and attention should be paid when choosing a certain occupation, because surplus occupations and professions can lead to long-term unemployment. Gender asymmetry of unemployed persons in all regions of the Republic of Serbia especially affects women. The higher the level of education, the easier it is to enter into an employment relationship. Therefore we can conclude that better trained and educated workers are generally more productive and more productive workers have higher wages. This paper aims to show the demographic changes and the dominant impact of education on employment opportunities, where variations in the age and educational structure lead to major labor market transformations.

Keywords: demographic changes; education; labor market; employment; Republic of Serbia.

мср Ненад М. Станојевић истраживач-приправник

мср Бојана М. Пуцаревић, асистент

мср Љиљана М. Скробић, асистент

Филозофски факултет, Универзитет у Нишу

nenad.stanojevic@filfak.ni.ac.rs

ИЗАЗОВИ МЛАДИХ НА ТРЖИШТУ РАДА ЗА ВРЕМЕ ПАНДЕМИЈЕ COVID-19

Пандемија COVID-19, поред здравствених, има и бројне социо-економске утицаје на становништво. Иако ће у наредном периоду ови утицаји постати видљивији, већ сада можемо препознати посебно вулнерабилне групе и проблеме са којима се оне суочавају у различитим областима. У области тржишта рада, подаци показују да се постојећа криза одразила на запосленост младих широм света. Један од разлога за то јесте што су управо сектори у којима су млади најчешће запослени у највећој мери погођени кризом изазваном пандемијом (туризам, угоститељство, трговина). Видљиве су последице у могућностима запошљавања, задржавања послова, броја радних сати, продуктивности и прихода. У овом раду ће, на основу објављених теоријских и емпиријских радова, бити указано на изазове укључивања младих на тржиште рада за време пандемије COVID-19. Могуће последице ових изазова анализираће се како на индивидуалном, тако и на ширем друштвеном нивоу. Конкретно, када је у питању индивидуални ниво указаће се на могуће емоционалне и психолошке последице: анксиозност, стрес, депресију. Такође, акценат ће бити на феномену продужене младости, односно на ефектима које ови изазови могу да имају на остваривање финансијске независности, напуштање родитељског дома и склапање брака, односно формирање породице. У том контексту, очекује се да ће транзиција ка одраслости бити успорена што ће изазвати додатне негативне последице по актуелна демографска кретања. У складу са доступним подацима, даће се приказ овог изазова и у контексту Србије. На крају рада ће се размотрити и потенцијалне стратегије за решавање ових изазова.

Кључне речи: млади; незапосленост; пандемија COVID-19.

Nenad M. Stanojević, MSc, junior researcher

Bojana M. Pucarević, MSc, assistant

Ljiljana M. Skrobić, MSc, assistant

Faculty of Philosophy, University of Niš

nenad.stanojevic@filfak.ni.ac.rs

CHALLENGES OF YOUTH IN THE LABOR MARKET DURING THE COVID-19 PANDEMIC

The COVID-19 pandemic, beside health, provokes a number of socio-economic impacts on the population. Although in the coming period these impacts will become more visible, we can already identify particularly vulnerable groups and the problems they are facing in different areas. In the area of the labor market, the data show that the current crisis has affected youth employment around the world. One of the reasons for that is that the sectors in which young people are most often employed are mostly affected by the crisis caused by the pandemic (tourism, catering, trade). The consequences are visible in the possibility of employment, job retention, number of working hours, productivity and income. In this paper, based on published theoretical and empirical papers, the challenges of including youth in the labor market during the COVID-19 pandemic will be pointed out. The possible consequences of this challenges will be analyzed, both at the individual and at the wider social level. Specifically, when it comes to the individual level, possible emotional and psychological consequences will be pointed out: anxiety, stress, depression. The emphasis will be on the phenomenon of prolonged youth, more precisely the effects that unemployment has on achieving financial independence, leaving the parental home and concluding a marriage/starting a family. In this context, the transition to adulthood is expected to be prolonged, which will cause additional negative consequences for demographic trends. In accordance with the available data, this problem will be presented in the context of Serbia as well. At the end of the paper, potential strategies for solving this challenges will be considered.

Keywords: youth; unemployment; COVID-19 pandemic.

др Снежана С. Стојшин, ванредни професор

Одсек за социологију, Филозофски факултет, Универзитет у Новом Саду

snezanas@ff.uns.ac.rs

ДРУШТВЕНИ РАЗВОЈ И ДЕМОГРАФСKE ПРОМЕНЕ У СРПСКИМ СЕЛИМА – АНАЛИЗА ПОКАЗАТЕЉА

У раду се говори о показатељима који су се у досадашњим, најчешће социолошким и демографским истраживањима и анализама, углавном користили у праћењу друштвених промена које карактеришу села у Србији последњих неколико деценија. Показатељи који су се користили у анализи друштвеног развоја неког села, групе села одређене области или српског села уопште, подељени су на друштвене, демографске и економске. Након анализе карактеристика корисности ових група показатеља, као и најчешће коришћених показатеља појединачно, указано је на њихову међусобну повезаност и прожетост која резултира широким детерминистичким сплетом показатеља и не могу се посматрати засебно. У анализи ових показатеља посебна пажња посвећена је демографским показатељима. Међу њима се у досадашњим анализама и истраживањима најчешће користило кретање броја становника, природно кретање становништва, односно анализа стопа наталитета и морталитета, удео пољопривредног становништва. На крају је указано на неколико запостављених, али значајних показатеља како друштвеног, тако и демографског и економског развоја села.

Кључне речи: друштвени развој; демографске промене; село; показатељи.

Snežana S. Stojšin, PhD, associate professor

Department of Sociology, Faculty of Philosophy, University of Novi Sad

snezanas@ff.uns.ac.rs

SOCIAL DEVELOPMENT AND DEMOGRAPHIC CHANGES IN SERBIAN VILLAGES – INDICATOR ANALYSIS

The paper discusses indicators that have so far, most often in sociological and demographic research and analyses, been used to track social changes which have characterized the villages in Serbia in the last few decades. The indicators that have been used in the analysis of the social development of a village, a group of villages in a certain region, or the Serbian village in general are divided into social, demographic and economic. After the analysis of the usefulness of these groups of indicators and most often used indicators individually, the paper points out their mutual connections and influence, which result in a wide deterministic set of indicators which cannot be observed individually. In the analysis of these indicators a special focus was put on demographic indicators. The most often used among them in the analysis so far has been the change in the number of inhabitants, the natural movement of the population, i.e. the analysis of birth and death rates, and the share of agricultural population. In the end the paper points to some neglected but significant indicators of both social and demographic and economic development of the village.

Key words: social development; demographic changes; village; indicators.

ОБРАЗОВАЊЕ, МЕДИЈИ, ПОЛИТИКА
EDUCATION, MEDIA, POLITICS

др Мира С. Видаковић, професор струковних студија

*Одсек студија за васпитаче и
медицинске сестре васпитаче,
Академија струковних студија Шабац*

mira.vidakovic@yahoo.com

СОЦИОЛОШКИ АСПЕКТИ ОНЛАЈН ОБРАЗОВАЊА И Е–УЧЕЊА ЗА ВРЕМЕ ПАНДЕМИЈЕ COVID-19

Пандемија вируса COVID-19 која нас је задесила у претходним месецима у потпуности је трансформисала наше глобално друштво. Неизвесно је како ће се ова пандемија одвијати у блиској и далекој будућности, али је сасвим извесно да је донела драстичне промене у нашим рутинама, приморала нас је да изменимо своје друштвене навике које ће потенцијално дефинисати начин живота, рада, образовања, социјализације, окупљања, кретања, путовања и многих других елемената живљења. У таквим околностима се нашао и читав образовни систем који је из учионица измештен на телевизију и интернет. Социјализација као део свакодневног живота је заустављена, као мера заштите од болести. Кључни правац промена односи се на примену нових технолошких достигнућа у образовном процесу, али и нових метода у настави. Осим тога, мења се и улога професора, који осим предавача треба да буде и мотиватор, сарадник и саветник студената. У оквиру рада биће разматране и анализирани кључне промене које су неминовно настале у образовању под околностима пандемије COVID -19, а које имају за циљ да се образовни систем трансформише тако да буде у стању да „испоручи“ знања и вештине које ће бити потребне друштву у наредном периоду. У раду ће се приказати та трансформација, као и представити технике онлајн наставе и е-учења као компатибилног и пожељног алата за њихово формално образовање у новонасталој ситуацији.

Кључне речи: онлајн образовање; е-ицење; ИТ револуција; COVID-19; савремено образовање.

Mira S. Vidaković, PhD, professor of vocational studies

*Department of Studies for Educators and Nurses-educators,
Academy of Vocational Studies Šabac*

mira.vidakovic@yahoo.com

SOCIAL ASPECTS OF ONLINE EDUCATION AND E-LEARNING DURING THE COVID-19 PANDEMIC

The COVID-19 pandemic, to which we have been exposed during the preceding several months, has completely transformed our global society. Future of the pandemic is precarious, when discussing its impact both short and long term, but what is clear is that it has brought some drastic changes to our everyday routines, compelling us to change our social habits, in a way that could potentially redefine the way we live, work, educate, socialize, interact, move, travel, and many other elements of life. The system of education is also not immune to these new circumstances, being that it has largely been relocated from classrooms to television and the Internet. Socialization as part of everyday life has been all but halted, as a measure of suppressing the pandemic. The key change was the one relating to the implementation of the new technology in the educational process, as well as the emergence of completely new educational methods. Besides this, the role of the educator is changing, where his primary role is no longer that of a lecturer, but he also has to be a motivator, a companion, and an advisor to the students. This paper will discuss and analyze the key educational changes that inevitably originated from the environment of the COVID-19 pandemic, changes that strive to transform the educational system in a way that enables it to “deliver” knowledge and skills that will be socially required in the imminent future. The paper will attempt to present this transformation as well as demonstrate techniques of online education and e-learning as compatible and desired tools for formal education in this emerging environment.

Key words: on-line education; e-learning; IT revolution, COVID-19, contemporary education.

др Тијана Д. Перић Дилигенски, научни сарадник

Институт за политичке студије, Београд

peric.tijana@yahoo.com

НЕФОРМАЛНИ ИНСТИТУЦИОНАЛНИ ОБРАСЦИ ПОЛИТИЧКЕ АНОМИЈЕ

У раду је анализиран конструкт неформалних институционалних аранжмана (неформалне економије, корупције, кронизма, клијентелизма) као негативне карактеристике конфигурације и репродукције савремене капиталистичке државе. Полази се од хипотезе да се савремени капитализам у једном делу ослања на употребу личних односа, мрежа моћи и неформалног управљања што резултира појавом социјално девијантних и аномичних образаца понашања. Томе у прилог иде и чињеница да је трансформација принципа тржишне конкуренције у монопол једна од најважнијих појава модерне капиталистичке економије, нарочито у посткомунистичким транзиционим друштвима. Да би се елиминисао друштвено штетан утицај феномена неформалности, неопходна је редукција тржишне интервенције владе и укидање дискреционих овлашћења јавних функционера у погледу економских активности. Као парадигматичан пример доминације неформалних група јавља се тзв. *crony capitalism* (пријатељски капитализам) као интересна спона државних званичника и партикуларистичких тенденција њихових пријатеља или чланова породице као представника нове економске елите. У таквом миљеу држава уместо тржишних снага као доминантне капиталистичке парадигме селектованим и политички подобним економским елитама додељује преференцијални третман и привилегије. Економски национализам постаје политичко оруђе за преобликовање институција у екстрактивне механизме који фаворизују ситносопственичке и ужегрупне интересе.

Кључне речи: аномија; капитализам; клијентелизам; корупција; неформалне институције.

Tijana D. Perić Diligenski, PhD, research associate

Institute for Political Studies, Belgrade

peric.tijana@yahoo.com

INFORMAL INSTITUTIONAL PATTERNS OF POLITICAL ANOMIE

The paper analysis the construct of informal institutional arrangements (informal economy, corruption, cronyism, clientelism) as negative characteristic of the configuration and reproduction of contemporary capitalist state. Article hypothesizes that contemporary capitalism in one part relies on the use of personal relationships, power networks and informal governance, which results in the emergence of socially deviant and anomic patterns of behavior. This is supported by the fact that transformation of competition into monopoly is one of the most important phenomena of modern capitalist economy, especially in post-communist transition societies. In order to eliminate the detrimental impact of the phenomenon of informality, it is necessary to reduce the government's market intervention and the discretionary powers of public officials over economic activities. As a paradigmatic example of the dominance of informal groups it is stated the so-called crony capitalism as a link between government officials and the particularistic tendencies of their friends or family members as representatives of the new economic elite. In such a milieu, the state, instead of market forces as the dominant capitalist paradigm, grants preferential treatment and privileges to selected and politically eligible economic elites. Economic nationalism is becoming a political tool for transforming institutions into extractive mechanisms that favor petty owners and interests of narrow groups.

Keywords: anomie; capitalism; clientelism; corruption; informal institutions.

мср Немања Д. Радовановић, докторанд

*Катедра за социологију, Филозофски факултет,
Универзитет у Приштини са привременим
седиштем у Косовској Митровици*

nemanja.radovanovic1@gmail.com

COVID-19 - ФОСИЛНА ПРОШЛОСТ И/ИЛИ ЗЕЛЕНА БУДУЋНОСТ

У раду се разматра утицај пандемије вируса COVID-19 на емисију CO₂ на глобалном нивоу, као и утицај пандемије на „зелену“ енергију као алтернативни вид енергије. Успоравање индустријских активности, као и рестрикције путовања довеле су до пада глобалне емисије CO₂. Са попуштањем мера донетих у циљу стављања под контролу вируса COVID-19 долази и до брзог повећања емисије гасова који производе ефекат стаклене баште. Друштва и државе су у историјски повољном тренутку за „експеримент“ штедње као трајнијег животног стила (узимајући у обзир огроман напредак који је остварен у погледу смањења емисије штетних гасова) послали поруку да им је високо на лествици приоритета да се што пре врате тамо где су стали на путу економског развоја, док је одрживи развој у другом плану. У датом сплету догађаја постају јаснији думети теорије одрживог развоја на темељу штедње уз омогућавање економског раста. Пандемија вируса COVID-19 баца светло на „зелену“ енергију као неопходан елемент за будући одрживи развој што са собом повлачи значајне промене у сфери инвестиција у области „чистих“ технологија и обновљиве енергије.

Кључне речи: COVID-19; емисија гасова; одрживи развој; „зелена“ енергија; инвестиције.

Nemanja D. Radovanović, MSc, PhD student

*Department for Sociology, Faculty of Philosophy,
University in Priština, Kosovska Mitrovica*

nemanja.radovanovic1@gmail.com

COVID 19- FOSSIL PAST AND/OR GREEN FUTURE

The paper discusses the impact of the COVID-19 pandemic on global CO₂ emissions as well as the impact of the pandemic on green energy as an alternative form. The slowdown in industrial activities together with travel restrictions has led to a drop in global emissions. With the easing of measures taken to bring the Corona virus under control, there is a rapid increase in greenhouse gas emissions. At a historically auspicious time for the “experiments” of saving as a more sustainable lifestyle, considering the enormous progress made in reducing emissions, societies and countries have sent a message that is high on their list of priorities to return as soon as possible to where they left off on its path of economic development while sustainable development is in the background. In a given set of events, the scope of the theory of sustainable development based on austerity while enabling economic growth becomes clearer. The COVID-19 pandemic sheds light on green energy as a necessary element for future sustainable development which entails significant changes in the field of investments in clean technologies and renewable energy.

Keywords: COVID-19; gas emissions; sustainable development; green energy; investments.

др Вера С. Ћевриз Нишић, ванредни професор

*Катедра за србистику, Филозофски факултет,
Универзитет у Источном Сарајеву*

vera.cevriznisc@ues.rs.ba

СОЦИОЛИНГВИСТИЧКА ОБИЉЕЖЈА МЕДИЈСКОГ ИЗВЈЕШТАВАЊА О ВИРУСУ КОРОНА

Рад ће се бавити анализом социолингвистичких карактеристика медијских извјештаја о вирусу корона. Медијска грађа ове врсте може послужити као релевантан документ о структури савременог друштва и медијском дискурсу у вријеме глобалне COVID-19 пандемије. Корпус података за анализу ће чинити електронски новински текстови објављени у периоду април-септембар 2020. године најзаступљенијих медијских кућа са простора бивше Југославије. Фокус социолингвистичке анализе дискурса биће усмјерен, прије свега, на језичко уоквиравање пандемије, повезујући то са локалним просторним факторима и реакцијом јавности. Посебно ће се освјетлити њихови општи и посебни елементи („тројезичност“, пропагандни vs. новински дискурс, итд.), који се, даље, на плану микродискурса међусобно допуњују, односно потиру.

Кључне ријечи: анализа дискурса; вјеродостојност; језички оквир; медијски дискурс; стандарднојезичка норма.

Vera S. Červiz Nišić, PhD, associate professor

*Department for Serbian Studies, Faculty of Philosophy,
University in East Sarajevo*

vera.cevriznisc@ues.rs.ba

SOCIOLINGUISTIC CHARACTERISTICS OF MEDIA REPORTING OF CORONAVIRUS

The paper will analyze the sociolinguistic characteristics of media reports on coronavirus. Media material of this kind can serve as a relevant document on the structure of modern society and media discourse at the time of the global Covid-19 epidemic. The corpus will consist of electronic newspaper articles published in the period April-September 2020 of the most represented media houses from the former Yugoslavia. The focus of the sociolinguistic analysis of discourse will be focused, first of all, on the linguistic framing of the pandemic, connecting it with spatial local factors and public reaction, where their general and special elements ("trilingualism", propaganda vs. newspaper discourse, etc.) will be highlighted. furthermore, in terms of microdiscourse, they complement or suppress each other.

Keywords: credibility; discourse analysis; media discourse; standard language.

мср Кристина С. Пејковић, истраживач сарадник

мср Владан Д. Видицки, асистент

Филозофски факултет, Универзитет у Новом Саду

pejkovick@yahoo.com

САЛИЈЕНТНОСТ ИДЕНТИТЕТА СРПСКИХ СТУДЕНАТА-МИГРАНАТА У СЈЕДИЊЕНИМ АМЕРИЧКИМ ДРЖАВАМА

Основна тема овог рада јесте анализа салијентности идентитета код студената из Србије који су привремено или трајно мигрирали у САД. Салијентност идентитета разматрана је у складу са теоријом Шелдона Страјкера према којој појединци имају више различитих идентитета и бирају да се појединим идентитетима посвете више у односу на неке друге. Понашање појединца управо зависи од истакнутости и посвећености идентитету унутар одређене друштвене структуре. Велики значај у овој теорији се придаје сопству које се објашњава као скуп идентитета уграђених у друштвене односе (нпр. студент, син/ћерка, емотивни партнер, имигрант, пријатељ и сл.). У складу са наведеним, овај рад полази од претпоставке да је промена окружења и начина живота до које је дошло након миграције, код студената довела до различитих промена у погледу посвећености одређеним идентитетима. Стога, основно питање овог рада јесте на који начин су студенти променили своје понашање након миграције у САД и какве је то последице имало по њихов идентитет и субјективни осећај припадности? Да би се то испитало, у узорак је изабрано 30 студената који су мигрирали у ову земљу у протекле три године и са њима је обављен дубински интервју.

Кључне речи: салијентност идентитета; играње улога; миграције; студенти; симболички интеракционизам.

Kristina S. Pejковић, MSc, researcher assistant

Vladan D. Vidicki, MSc, assistant

Faculty of Philosophy, University of Novi Sad

pejkovick@yahoo.com

IDENTITY SALIENCE OF SERBIAN STUDENT-MIGRANTS IN THE UNITED STATES

The main topic of this paper is the analysis of identity salience in students from Serbia who temporarily or permanently migrated to the United States. According to Sheldon Stryker's theory, identity salience implies that individuals have various identities and choose to dedicate themselves more to some than to others. The behavior of an individual depends on the prominence and commitment to an identity within a certain social structure. In this theory, great importance is given to the self, which is explained as a set of identities embedded in social relations (student, son/daughter, emotional partner, immigrant, friend, etc.). Taking this into consideration, this paper starts from the assumption that the change in environment and lifestyle that occurred after migration led to various changes in the students' commitment to certain identities. Therefore, the basic question of this paper is how did students change their behavior after migrating to the United States and what were the consequences for their identity and subjective sense of belonging? To examine this, 30 students who migrated to this country in the past three years were selected for the sample, and in-depth interviews were conducted with them.

Keywords: identity salience; role playing; migration; students; symbolic interactionism.

др Немања С. Ђукић, ванредни професор

Факултет политичких наука, Универзитет у Бањој Луци

nemanja.djukic@fpm.unibl.org

НЕЕКСПЛОЗИВНО РАТОВАЊЕ. ПАНДЕМИЈА COVID-19 – СТУДИЈА СЛУЧАЈА

Сагледавајући медиализацију друштвеног живота унутар критичког дискурса медицинске социологије, у чланку који слиједи анализирамо феномен пандемије COVID-19 као примјер неексплозивног ратовања. Полазећи од чланака двојице аутора - Dennis M. Bushnell, *Future Strategic Issues / Future Warfare [Circa 2025]* i George Poste, *Advances in Biotechnology: Promise and Peril* - неексплозивно ратовање разумијевамо као основни облик социјалне контроле у петом (Био/НАНО) технолошком добу. Неексплозивно ратовање (психолошко, биохемијско и нанотехнолошко ратовање) разумијевамо као облик ратовања усмјерен против оперативности. Основни циљ таквог начина ратовања је изазивање социјалних поремећаја – од опште девастације (милиона жртава) до понављајућих поремећаја (PSYOP) и контролисаних негативних економских утицаја (рецесија). Основну карактеристику овог начина ратовања петог (Био/НАНО) технолошког доба представља одсуство форензичких трагова (идентитета) нападача и немогућност предвиђања и детекције напада, те правовременог упозоравања и заштите. Измјена у природи ратовања последица је измјене у природи расположиве технологије. За прво (ловачко) технолошко доба, карактеристично је постојање племенских банди и употреба ручно израђених држећих и бацаћих оружја. За друго (пољопривредно доба) карактеристично је постојање професионалне војске, те употреба нешто технички напреднијих, али још увијек ручно израђених држећих и бацаћих оружја. За треће (индустријско) технолошко доба (1800-1950) карактеристична је употреба машинског оружја. За четврто (IT) доба (1950-2020) карактеристична је употреба психолошког оружја. За пето (Био/НАНО) технолошко доба планирана је употреба биохемијских супстанци и нанотехнологије. За шесто (виртуелно) доба предвиђена је потпуна контрола појединаца посредством вјештачке интелигенције.

Кључне ријечи: COVID-19; медиализација друштвеног живота; неексплозивно ратовање.

Nemanja S. Đukić, PhD, associate professor

Faculty of Political Sciences, University of Banja Luka

nemanja.djukic@fpn.unibl.org

NON-EXPLOSIVE WARFARE. COVID-19 PANDEMIC - A CASE STUDY

Considering the medicalization of social life within the critical discourse of medical sociology, in the article that follows we analyze the phenomenon of the COVID-19 pandemic as an example of non-explosive warfare. Starting from the articles of two authors - Dennis M. Bushnell, *Future Strategic Issues / Future Warfare [Circa 2025]* and George Poste, *Advances in Biotechnology: Promise and Peril* - we understand non-explosive warfare as a basic form of social control in the fifth (Bio / NANO) technological age. Non-explosive warfare (psychological, biochemical and nanotechnological warfare) is warfare directed against operability. The main goal of such a way of warfare is to cause social disturbances - from general devastation (millions of victims) to recurrent disturbances (PSYOP) and controlled negative economic impacts (recession). The basic characteristic of this way of warfare of the fifth (Bio / NANO) technological age is the absence of forensic traces (identity) of the attacker and the impossibility of predicting and detecting attacks, as well as timely warning and protection. A change in the nature of warfare is a consequence of a change in the nature of available technology. For the first (hunting) technological age, the existence of tribal gangs and the use of hand-made holding and throwing weapons is characteristic. The second (agricultural age) is characterized by the existence of a professional army and the use of a bit more technically advanced, but still hand-made holding and throwing weapons. The use of machine weapons is characteristic of the third (industrial) technological age (1800-1950). The fourth (IT) age (1950-2020) is characterized by the use of psychological weapons. The use of biochemical substances and nanotechnology is planned for the fifth (Bio / NANO) technological age. For the sixth (virtual) age, complete control of individuals through artificial intelligence is envisaged.

Keywords: COVID-19; medicalization of social life; non-explosive warfare.

мср Снежана С. Попић, истраживач сарадник

*Катедра за социологију, Филозофски факултет,
Универзитет у Приштини са привременим седиштем у Косовској Митровици*

мср Анђела Н. Ђорђевић, докторанд

Катедра за социологију, Факултет друштвених наука, Универзитет у Љубљани

snezanapopic@gmail.com

ЦИВИЛНО ДРУШТВО И САВРЕМЕНО ОБЛИКОВАЊЕ НАЦИОНАЛНОГ ИДЕНТИТЕТА НА КОСОВУ И МЕТОХИЈИ

Идентитет је друштвена конструкција настала кроз дијалектику индивидуалног и колективног која осигурава извор смисла. Симболички садржај колективног идентитета и његов смисао зависе од тога ко их је и за шта изградио. У оквиру структуре колективних идентификација нација као колективитет и национални идентитет као израз осећања припадности овом колективитету представљају сложени и виши ниво конструкције, односно имагинације. Нације, као политичке јединице, настоје да одржавају специфичност јавног добра као места трансценденције партикуларизма. Национализам би тако био специфично модерни феномен културне интеграције као облик колективне свести. Нација, ипак, не може опстати без могућности да трансцендира садржаје претходних (етничких) колективитета. Стварност нација се изводи из државе и институционалног поретка. Предмет овог рада је однос цивилног друштва према изазовима савременог обликовања националног идентитета на Косову и Метохији. Овај однос може бити важан за обликовање легитимишућег идентитета. У раду се најпре указује на основне елементе конструкције косовско-метохијског институционалног поретка у постконфликтном периоду. У том контексту се разматра однос цивилног друштва према савременом обликовању националног идентитета на Косову и Метохији, са циљем да се пружи увид у делокруг таквих активности и њихов значај за заједнице које постоје на овом подручју. Анализа деловања цивилног сектора обухвата преглед одређених активности различитих организација посвећених, пре свега, међуетничкој сарадњи и грађанском активизму на Косову и Метохији.

Кључне речи: цивилно друштво; конструкција идентитета; Косово и Метохија; национални идентитет.

Snežana S. Popić, MSc, research associate

*Department for Sociology, Faculty of Philosophy,
University of Priština, Kosovska Mitrovica*

Anđela N. Đorđević, MSc, PhD student

Department for sociology, Faculty of Social Science, University of Ljubljana

snezanapopic@gmail.com

CIVIL SOCIETY AND CONTEMPORARY NATIONAL IDENTITY FORMATION IN KOSOVO AND METOHİJA

Identity is a social construction created through the dialectic of the individual and collective, which provides a source of meaning. The symbolic content of the collective identity and its meaning depend both on who built them and for what purpose. The nation, as a collectivity, and national identity, as an expression of the feeling of belonging to this collectivity, represent complex and higher level of construction or imagination within the structure of collective identification. Nations, as political units, seek to maintain the specificity of the public good as a place of transcendence of particularism. Thus, nationalism would be a specifically modern phenomenon of cultural integration as a form of collective consciousness. The nation, however, cannot survive without the ability to transcend the contents of previous (ethnic) collectivities. The reality of nations is derived from the state and the institutional order. The subject of this paper is the attitude of civil society towards the challenges of the contemporary shaping of national identity in Kosovo and Metohija. This relationship can be important for designing a legitimizing identity. This paper points out the basic elements of the construction of the Kosovo-Metohija's institutional order in the post-conflict period. The attitude of civil society towards the contemporary national identity formation in Kosovo and Metohija is considered in this context, to provide insight into the scope of such activities and their significance for the communities that exist in this area. The analysis of the activities of the civil sector includes an overview of certain activities of various organizations dedicated, above all, to inter-ethnic cooperation and civic activism in Kosovo and Metohija.

Keywords: civil society; construction of identity; Kosovo and Metohija; national identity.

УНИВЕРЗИТЕТ У НОВОМ САДУ Филозофски факултет

21000 Нови Сад

Зорана Ђинђића 2

www.ff.uns.ac.rs

електронско издање

<http://digitalna.ff.uns.ac.rs/sadrzaj/2021/978-86-6065-643-0>

CIP - Каталогизација у публикацији

Библиотеке Матице српске, Нови Сад

316.42:314(048.3)(0.034.4)

ЧИКИЋ, Јована, 1978-

Књига апстраката [Elektronski izvor] / Међународни научни скуп Друштвени развој и демографске промене, 15.05.2021, Нови Сад; уредници издања Јована Чикић, Снежана Стојшин = Book of abstracts / International Scientific Conference Social development and demographic changes, 15.05.2021, Novi Sad ; editors Jovana Čikić i Snežana Stojšin. – Нови Сад : Филозофски факултет Универзитета, 2021

Доступно и на: <http://digitalna.ff.uns.ac.rs/sadrzaj/2021/978-86-6065-643-0>. - Насов дана заснован на опису дана: 05.04.2021.

ISBN 978-86-6065-643-0

1. Стојшин, Снежана [autor]

а) Развој -- Демографија -- Abstrakti б) Социологија развоја -- Abstrakti

COBISS.SR-ID 35718409

СРПСКО СОЦИОЛОШКО ДРУШТВО - ФИЛОЗОФСКИ ФАКУЛТЕТ У НОВОМ САДУ

SERBIAN SOCIOLOGICAL SOCIETY – FACULTY OF PHILOSOPHY IN NOVI SAD